

Globální dimenze ekologické výchovy

"Přetvoření lidských postojů a praktik vyžaduje soustředěnou kampaň informování veřejnosti, podporovanou vládami a vedenou nevládním hnutím. Školní výchova v oblasti životního prostředí pro děti i dospělé musí být rozšířena a větší podpora by měla být poskytována profesionální přípravě pro trvale udržitelný rozvoj."

Citace je výňatkem z mezinárodního dokumentu tří čelných světových mezinárodních organizací ochrany přírody a péče o životní prostředí - jedné mezivládní a dvou nevládních. Dokument, slavnostně vyhlášený 21. října 1991, má název *"Pečujeme o Zemi"* a podtitul *"Strategie trvale udržitelného žití"*. Jde o novou, zcela přepracovanou verzi Světové strategie ochrany přírody, vyhlášené r. 1980.

Nová strategie, časově určená pro léta devadesátá a první dekádu nadcházejícího milénia, se snaží napravit určité kritizované chyby své předchůdkyně. Daleko větší a konkrétnější pozornost věnuje ekologické etice s jasným vyhlášením práva na existenci a důstojný život nejen lidem, ale i ostatním organismům a také otázkám sociálním, ekonomickým i přímo obchodu a průmyslu.

Ekologická etika, která je deklarována v prvním principu strategie, nachází svůj - dalo by se do jisté míry říci - realizační výraz v principu šestém *"Změna osobních přístupů a praktik"*. Tato změna se má dočinit - i když se nezapomíná ani na nutné ekonomické stimuly - cestou šíření informací, výuky na školách všech typů a stupňů, široce rozvinutou mimoškolní výchovou, přípravou odborníků v řádném studiu i různých formách dalšího vzdělávání. Úkoly v této sféře, formulované v dokumentu z globálního hlediska, představují úměrnou část navrhovaných 131 akcí. Ty by měly mít dosah od nejvyšší úrovně přes jednotlivé země až do všech obcí a ke všem jednotlivcům: jim všem je totiž tento nový mezinárodní ekologický dokument určen.

I tato velmi stručná charakteristika napovídá, že nejen části zabývající se zmíněnými principy, ale dokument jako celek se svými komplexně i oborově, ale integrovaně pojímanými rozbory, syntézami a akčními plány je novým významným nástrojem ekologické výchovy.

Obor výchovy, které u nás (i v jiných slovanských jazycích) říkáme nejspíše "ekologická", vstoupil frontálně do své celosvětové dimenze r. 1968. Stalo se tak na mezivládní konferenci expertů o biosféře, kterou uspořádalo UNESCO ve svém pařížském ústředí. Jedna celá sekce konference byla věnována výchově a - nám ke cti pod předsednictvím československého delegáta - poprvé novým a vyčerpávajícím způsobem mezinárodně definovala výchovu k ochraně přírody a péči o životní prostředí. Charakterizovala ji, její cíle, postupy a složky.

Tato charakteristika byla pak mezinárodně upřesněna a rozvinuta na semináři v Bělehradě r. 1975 tzv. Bělehradskou chartou, v závěrečích mezivládní Tbiliské konference r. 1977 a akčně inovována na kongresu o ekologické výchově v Moskvě r. 1987.

Zmíněné shromáždění probíhalo už v rámci jednoho z největších současných mezinárodních programů organizací UNEP (United Nations Environmental Programme - Program Spojených národů v oblasti životního prostředí) a IEEP v rámci UNESCO (International Environmental Education Programme - Mezinárodní program výchovy v oblasti životního prostředí). Program stále pokračuje, věren známému heslu *"Mysleme globálně, jednejme lokálně"*, dokonce prosadil vyhlášení devadesátých let za Mezinárodní dekádu environmentální výchovy. Škoda, že trochu zaniká, přehlášována jiným děním v oblasti ekologie, ochrany přírody a péče o životní prostředí i děním v oblastech zcela odlišných.

Ve svých konkrétních činnostech se mezinárodní program IEEP vyvíjí hlavně výměnou zkušeností na setkáních národních, subregionálních, regionálních i mezinárodních. Zvláštní pozornost věnuje vzdělávání pedagogů, včetně pedagogů

"praktizujících", tj. činných ve výchovném terénu. Podporuje pedagogický výzkum, další vzdělávání, mezinárodní výměnu pracovníků v této oblasti, především kurzy a stáže.

Pro nejbližší léta plánuje IEEP - Mezinárodní program ekologické výchovy UNESCO/UNEP - zejména tyto aktivity:

- Publikace materiálů k školní i mimoškolní ekologické výchově, s prioritou cílové skupiny pracovníků sféry rozhodování a politiků.

- Zavádění ekologické výchovy na vysokých školách, především na jejich nižších stupních.

- Výměnu informací cestou modelových týmů vědců, pedagogů, ale i pracovníků praktických oborů, například průmyslu, v rámci integrovaného přístupu k trvale udržitelnému rozvoji.

- Podporu konstruktivní spolupráce vlád a státních organizací s organizacemi nevládními, dobrovolnými, rozvoj kooperace, jež by měla vést k prosazení ekologické etiky.

Jak se často zdůrazňuje i v globálním dokumentu *"Pečujeme o Zemi"*, velká důležitost se dnes přikládá vedle vládních orgánů, organizací, struktur a mechanismů nevládnímu hnutí - dobrovolným organizacím, mládežnickým skupinám a občanským iniciativám.

Je to výraz určitých zkušeností v prosazování inovačních přístupů dobrovolných institucí, které jsou rozhodně životnější a atraktivnější, než příliš zkonstatělá, pomalu a s malou pružností se vyvíjející školní výuka a výchova. Je to i výraz nadějí, které se do nevládních struktur vkládají, protože s jejich pomocí lze očekávat vytvoření pro ekologickou výchovu příznivějších podmínek i - otevřeně řečeno - vyvíjení určitého tlaku na státní orgány a instituce.

Statutárně - i přes jistý smíšený charakter - je nevládní organizací i IUCN (the World Conservation Union - Světový svaz ochrany přírody s podtitulem Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů), který se o rozvoj ekologické výchovy v čtyřech desetiletích své existence velmi významně zasloužil. Patřil k jedné z vůdčích sil na pařížské Konferenci o biosféře, byl hlavním iniciátorem mezinárodního programu IEEP a je hlavním gestorem nové světové strategie *"Pečujeme o Zemi"*. Jednou ze šesti odborných komisí IUCN je Komise pro výchovu a šíření informací. Tato komise schraje v nej-

blíží době důležitou úlohou při popularizaci zmíněné strategie. Z dalších úkolů nejbližší perspektivy je na prioritním místě výchovněvzdělávací náplň IV. světového kongresu o národních parcích a chráněných území (Caracas, Venezuela, únor 1992) i příprava problematiky ekologické etiky a výchovy pro Konferenci Spojených národů o životním prostředí a rozvoji (Rio de Janeiro, Brazílie, červen 1992). Tato komise má i své regionální struktury. U nás pravidelně pracuje Východoevropský regionální komitét, který je od r. 1983 společně se svým partnerským regionálním komitétem v severozápadní Evropě na mezinárodní ekologické scéně pionýrem celoevropské koordinace a integrace.

Nelze tu opomenout ani významnou úlohu mladých lidí právě v mezinárodní dimenzi ekologické výchovy. Již r. 1956 vznikla jako "dorostenecká sekce" IUCN mezinárodní organizace mladých ochránců přírody - IYF (International Youth Federation for Environmental Study and Conservation - Mezinárodní mládežnická federace pro studium životního prostředí a ochranu přírody). Přes všechny omezení prošlo jejími akcemi v dávnější i méně dávné minulosti několik desítek našich mladých lidí. Vesměs všichni dnes zaujmají významná místa v ekologickém dění a někteří stojí v čele iniciativ i každodenní tvrdé práce v oblasti ekologické výchovy. Kontakty se mohly, samozřejmě, nesmírně rozvinout za poslední dvě léta, a to zejména s evropskou sekcí této světové organizace - YEE (Youth Environment Europe - česky volně - evropská ekologická mládež), kde se naši mladí aktivisté záhy dostali dokonce ke špičkám evropského ekologického výchovného dění.

A to už se dostáváme k otázce, jaký má pro nás mezinárodní dimenze ekologické výchovy význam. Řekl bych, že je to hlavně srovnávání našeho kroku s ostatním světem. Nemusíme být zcela malomyslní, protože jsme mohli v uplynulých desetiletích do celosvětového dění vnést mnoho podnětného. Už hůře se nám to vše dařilo prosadit doma, a tak za mezinárodním standardem zůstáváme dnes spíše po stránce kvantitativní - rozšíření působení - než po stránce kvalitativní - myšlenkové a obsahové. Jde také o překonávání oné známé bolesti ve veškeré mezinárodní spolupráci - a té ekologické snad zejména - přemostit stále existující vakuum mezi dobrými myšlenkami, teoriemi, koncepcemi, strategiemi, akčními plány na vysoké globální úrovni a terénem každodenní práce "dole". To chce především možnost rozšířit spektrum spolupráce i na jiné organizace, ať už mezinárodní nebo národní

s mezinárodními dopady. Takové kontakty v posledních dvou letech potěšitelně košatí, odpovídajíc rozvíjející se pluralitě, kterou by ekolog mohl chápat jako zdravý společensko-kulturní odraz nezbytné biologické diversity v přírodě.

Od rozvíjejících se kontaktů v mezinárodní spolupráci si slibujeme konečně onu dlouho požadovanou možnost mezinárodní výměny "na zkušenou" většího počtu pedagogů, hlavně těch "praktikujících". Slibujeme si také určitou podporu materiální, která je pro všechna odvětví životního prostředí velmi prospěšná, někde

dokonce životně významná. Obojí se už začíná naplňovat, jak se například konstatovalo na celostátní konferenci o ekologické výchově v mezinárodní spolupráci, pořádané Československou společností pro životní prostředí v Prachaticích 12. až 14. září 1991. Jen jeden konkrétní příklad za všechny: účastníci konference při exkurzi navštívili bavorskou Akademii ochrany přírody a péče o krajinu, zařízení ekologické výchovy a výzkumu, s nímž máme dobrou a efektivní spolupráci.

Jan Čeřovský

Znáмым mezinárodním problémem je další osud tropických lesů. Na náučné stezce v chráněných pralesích Kostariky v střední Americe

